

*Tuhai Oleksandra Mykolaivna,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Postgraduate, the Institute of Philology,
Lecturer of the Department of Law and International Relations
E-mail: o.tuhai@kubg.edu.ua*

Performative verbs as expression of volitional inducement in Early New Modern English

*Тугай Олександра Миколаївна,
Київський університет імені Б. Грінченка,
аспірант, Інститут філології,
викладач факультету права та міжнародних відносин
E-mail: o.tuhai@kubg.edu.ua*

Дієслова-перформативи як засіб вираження вольового спонукання в ранньомодерній англійській мові

Протягом багатьох століть англійська мова зазнавала мовних змін на всіх рівнях її структури. У різних періодах її розвитку парадигми відбувалися зрушення, що зумовили її сучасний типологічний профіль. Ранньомодерній період (1500–1700 рр.) має низку рис, що відрізняє його від сучасного стану мови¹.

Зазначимо, що дієслова ранньомодерньої мови з перформативною волітивною функцією, тобто такі, які реалізовані в реченневих конструкціях певних мовленнєвих ситуацій волевиявлення суб'єкта та спонукання до дії мають свої особливі граматичні та семантичні відмінності щодо вживання цих дієслів в сучасній англійській мові. Принагідно нагадаймо, що дія, яка називається перформативним дієсловом у певному мовленнєвому акті обов'язково повинна бути виконана мовцем, а речення, в якому реалізується це дієслово, називається перформативним². В сучасній англістиці перформативні дієслова та перформативні висловлення були об'єктом вивчення багатьох мовознавців – Дж. Л. Остін, Дж. Р. Серль, Ю. Д. Апресян, Д. Вандервекен, Г. Г. Дрінко, Л. В. Колобкова, О. В. Падучева, Н. О. Савельєва.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасних мовознавців до вивчення різних засобів вираження вольового спонукання, зокрема перформативних дієслів в реченневих конструкціях ранньомодерньої мови.

¹ Nevalainen T. An Introduction to Early Modern English / T. Nevalainen. – Edinburgh: Edinburgh University Press, – 2006. – P. 1–3.

² Остин Дж. Слово как действие: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 17. Теория речевых актов. – 1986. – С. 56, 90.

Зауважимо, що дієслова волевиявлення в перформативних реченнях як засіб спонукання до дії були об'єктом досліджень вітчизняних та зарубіжних мовознавців переважно в сучасній англістиці. В історичному дослідженні англійських дієслів вольової дії особливий інтерес становлять саме дієслова-перформативи з огляду на процеси реграматизації та на зрушення в семантиці дієслів волевиявлення в цей період розвитку англійської мови.

Метою нашої розвідки є окреслення перформативних дієслів із волітивною семантикою та визначення їхньої реалізації в пам'ятках ранньоновоанглійського періоду. Для висвітлення шляхів реалізації дієслів-перформативів прояву вольової дії суб'єкта в реченневих конструкціях в ранньоновоанглійській мові в якості матеріалу було обрано твори У. Шекспіра, а саме його хроніки, комедії, трагедії.

Розглянемо різні засоби вираження волевиявлення в дослідженнях українських та зарубіжних мовознавців та приклади реалізації дієслів-перформативів в творах ранньоновоанглійського періоду.

Так, Н. О. Савельєва виділяє наступні засоби вираження деонтичної модальності, що визначена волею (волевиявлення дозволу, заборони, обов'язковості): **модальні дієслова** (*must, should, shall, may, will*); **дієслова модальної природи** на зразок *allow* “дозволяти”, *require* “вимагати”, *authorize* “доручати, санкціонувати”; **предикати волевиявлення**, як, наприклад, *order* “наказувати”, *charge* “зобов'язувати”, *entitle* “давати назву, давати право”; **дієслівно-іменні перифрази**, компонентами яких є імена на позначення актів волевиявлення на кшталт *give order* “наказувати, віддавати накази”, *have care* “піклуватися, слідкувати”, *take heed* “піклуватися, дбати, стерегтися”, *take order* “наказувати, зобов'язувати”¹. Значені модальні дієслова, предикати модальної природи, пропозиційні дієслова та дієслівно-іменні перифрази містять дієслівні семантичні лексеми волевиявлення із диференційними семами “наказувати”, “зобов'язувати”, “дозволяти”, “доручати”, “санкціонувати”, “вимагати” тощо, які слугують засобом вираження деонтичної модальності волі суб'єкта, а саме волевиявлення дозволу, заборони, обов'язковості як прояв власної волі та спонукання до дії.

Слід зазначити, що не всі засоби вираження волевиявлення реалізуються в значенні власного вольового спонукання до дії. Ми спробуємо припустити, що саме прояв власного волевиявлення адресанта експлікується в реченневих конструкціях за допомогою дієслів-перформативів, а саме дієслів модальної природи та пропозиційних предикатів вольової дії мовця.

Ми погоджуємося з Г. Г. Дрінко, яка в своїх дослідженнях спонукальних конструкцій англійської та української мов виокремлює групу спонукальних кон-

¹ Савельєва Н. О. Засоби вираження деонтичної модальності в ранньоновоанглійській мові (на матеріалі творів У. Шекспіра): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Н. О. Савельєва. – К., – 2010. – С. 12–13.

струкцій з перформативними англійськими дієсловами різних відтінків модальних значень волевиявлення (команди, наказу (розпорядження), вимоги, дозволу, заборони, прохання (благання), поради, пропозиції, застереження, погрози), які “чітко й однозначно виражають спонукальність”. Дослідниця наголошує, що особливість перформативних речень полягає в тому, що вони не описують певну дію, а безпосередньо є цією дією. До складу перформативних речень входять конструкції з займенником (англ. I) та перформативне дієслово, однак можливі випадки еліпсису, коли займенник опущений. Ця група спонукальних конструкцій із перформативними дієсловами належить до монофункціональної групи з первинною функцією спонукування, тоді як спонукальні конструкції з модальними дієсловами розглядаються у відношенні до поліфункціональної групи, в якій вираження спонукування є вторинною функцією¹.

У ранньомовноанглійський період спостерігаємо такі дієслова прояву волі зі значенням наказовості, зобов'язування, заборони, прохання: *bid, beg, entreat, pray, persuade, command, charge, force, forbid* тощо, які в реченневих конструкціях з перформативною волітивною функцією приєднують акузатив з інфінітивом без частки *to*².

GRUMIO: “I say unto thee, I **bid thy master cut** out the gown” (SHAKSP., *The Taming of the Shrew*. IV, III, 127–128). DROMIO of Syracuse: “What means this jest? I **pray you, master, tell** me” (SHAKSP., *The Comedy of Errors*. II, II, 20). PETRUCHIO: “Sirrah Gromio, go to your mistress; Say, I **command her come** to me” (SHAKSP., *The Taming of the Shrew*. V, II, 94).

Українські та зарубіжні мовознавці С. В. Мясоедова, О. С. Шевчук, О. В. Падучева, Л. В. Колобкова вважають дієслова-перформативи засобом вираження спонукального значення та волевиявлення мовця. Так, досліджуючи питання спонукальної модальності та спираючись на результати наукових досліджень українських лінгвістів М. Ф. Косилової, М. У. Каранської та Н. І. Швидкої в розробці спонукальності як лексико-синтаксичної категорії, український філолог С. В. Мясоедова провела дослідження щодо класифікації різноманітних відтінків спонукального значення та визначила різновиди прояву волі, які можна віднести також до відтінків модального значення волевиявлення: *порада, прохання, запрошення, дозвіл, вимога, розпорядження, наказ, застереження, заборона, заклик, благання, пропозиція, рекомендація*. Ці різновиди прояву волі суб'єкта експлікуються в англійській мові різними засобами формального вираження волевиявлення та спонукальності, а саме — імперативними конструкціями, модальними дієсловами,

¹ Дрінко Г. Г. Спонукальні конструкції в англійській та українській мовах: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Г. Г. Дрінко. – Донецьк, – 2005. – С. 9–10.

² Maetzner E. *An English grammar: methodical, analytical, and historical*. – Volume III / By Professor Maetzner. – London: J. Murray. Boston: Roberts, Brothers, – 1874. – P. 9.

пропозиційними предикатами, перформативними дієсловами волевиявлення, дієсловами модальної природи¹.

У ранньоновоанглійській мові ми виокремлюємо такі перформативні, пропозиційні та дієслова модальної природи, що виражають рішучість волі або наміру: *seek, wish, intend, try, venture, regret, bear, resolve, ask, demand, threaten, promise, refuse, vouchsafe*. Вони виражають емоцію направлену на об'єкт і в перформативному висловленні приєднують інфінітив із часткою *to*².

KING: "Was never subject long'd to be a king, As I do long and wish to be a subject" (SHAKSP., II King Henry VI. IV, IX, 5–6). ANNE BULLEN: "Beseech your lordship, Vouchsafe to speak my thanks (SHAKSP., King Henry VIII. II, III, 70–71).

Ми погоджуємося з думкою О. С. Шевчука, який також виокремлює різні відтінки волевиявлення (благання, заборону, заклик, наказ, прохання тощо) та зазначає, що вони часто виражаються формою 1 особи дієслів теперішнього часу, таких, як *бажати, хотіти, благати, забороняти, закликати* тощо³.

О. В. Падучева наголошує на тому, що висловлення без експліцитного перформативу часто мають неоднозначну іллокутивну функцію. Правильне розуміння іллокутивної функції висловлення іноді майже в невовимий спосіб визначається ситуацією⁴.

Слід зазначити, що в ранньоновоанглійській мові після дієслів прояву волі вже більш частіше ми спостерігаємо вживання не просто інфінітива, а додавання до дієслова предиката об'єкта особи або речі, на яку направлена дія, які в цьому випадку виступають та розглядаються як суб'єкт дії або дієслова предиката. В граматичному аспекті ця конструкція називається акузатив з інфінітивом і спостерігається в наступних дієсловах прояву волі, бажання, наказу, дозволу, рішучості, зобов'язування тощо: *wish, command, order, dictate, ask, require, appoint, want, permit, suffer, apprehend, pray, beseech, entreat, charge, advise, counsel, implore, instigate, compel, constrain, induce, motion, invite, tempt, urge, incline, encourage, accustom, enable*⁵.

¹ Мясоедова С. В. Проблема визначення відтінків спонукального значення у сучасних лінгвістичних дослідженнях / Мясоедова С. В. // Naukowa mysl informacyjnej powieki – 2013: materialy IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. – Przemysl: Nauka i Studia. – Vol. 16: Filologiczne nauki. – P. 5.

² Maetznr E. An English grammar: methodical, analytical, and historical. – Volume III / By Professor Maetznr. – London: J. Murray. Boston: Roberts, Brothers, – 1874. – P. 23.

³ Шевчук О. С. Семантичні можливості граматичних форм способу дієслова в сучасній українській літературній мові // Семантика і функції граматичних структур (Збірник наук. праць). – К.: Донецький ун-т, – 1991. – С. 40.

⁴ Падучева Е. В. Актуализация предложения в составе речевого акта // Формальное представление лингвистической информации. – Новосибирск: ВЦ СО АН СССР, – 1982. – С. 45.

⁵ Maetznr E. An English grammar: methodical, analytical, and historical. – Volume III / By Professor Maetznr. – London: J. Murray. Boston: Roberts, Brothers, – 1874. – P. 23.

PRINCE: “**I want more uncles here to welcome me**” (SHAKSP., King Richard III. III, I, 5–6). SIR ANDREW: “‘Tis not the first time **I have constrained one to call me knave**” (SHAKSP., Twelfth Night. II, III, 71–72).

Д. Вандервекен в своїй книзі “Значення та мовленнєві акти” проводить семантичний аналіз англійських дієслів мовленнєвих актів (*speech act verbs*) та зазначає несумісність функцій англійських перформативних речень враховуючи певні значення та іллокутивну силу їх головних перформативних дієслів у висловленні. Виокремлюючи близько трьохсот дієслів мовленнєвих актів у п’ять типів перформативів згідно з вченням про мовленнєві акти Дж. Серля (асертиви, комісиви, директиви, декларативи та експресиви), мовознавець акцентує увагу на розріненні дієслів мовленнєвих актів (**speech act verbs**) та перформативних дієслів (**performative verbs**) в залежності від їхньої іллокутивної функції та наміру мовця. Так, дієслова мовленнєвого акту (*order, promise, accuse, blame*), які вказують на іллокутивну силу висловлення, не можуть використовуватися перформативно. Тоді як багато перформативних дієслів (*state, assert, swear, allow*) не позначають іллокутивну силу висловлення, а визначають іллокутивний акт висловлення в реченні¹.

Суголосним є твердження Л. В. Колобкової, яка вважає, що “будь-яке висловлення-волевиявлення перформативне, оскільки вимовляння (написання) його мовцем рівнозначно однократному акту прояву волі і, як наслідок, “перформативна формула” може бути застосована до будь-яких за обсягом висловлень, цілісність яких визначається їхньою функціональною завершеністю — репрезентацією волі в процесі комунікації. Специфіка вищо-часового значення перформативних висловлень полягає в тому, що воно “є і точковим, і процесуальним одночасно”².

Таким чином, доходимо висновку, що дієслова-перформативи з волітвальною семантикою — дієслова модальної природи, предикати пропозиційної настанови — спостерігаються в ранньоновоанглійській мові в реченнєвих конструкціях з перформативною первинною функцією волевиявлення, об’єднані модальними значеннями волевиявлення з відгінками поради, прохання, запрошення, дозволу, вимоги, розпорядження, наказу, застереження, заборони, заклику, благання, пропозиції, рекомендації, приєднують в граматичному аспекті інфінітив з часткою або без частки *to* або об’єкт/акузатив з інфінітивом, — та слугують одним із засобів вираження власного волевиявлення і вольового спонукання суб’єкта до дії щодо реальності/ірреальності дійсності або ситуації.

¹ Vanderveken D. Meaning and speech acts. – Volume I. Principles of language use / D. Vanderveken. – New York: Cambridge University Press, – 2009. – P. 166–219.

² Колобкова Л. В. Средства выражения модального значения волеизъявления в русском языке XVII – начала XVIII веков : автореферат дис. ... кандидата филологических наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Л. В. Колобкова. – Тверь, – 1995. – С. 8.